

ČRKA KOT LIKOVNI MOTIV / Mag. Špela Udovič / Srednja medijska in grafična šola Ljubljana**Povzetek**

V prispevku je pisava prikazana kot vizualizacija govornice besede oziroma simbolno udejanjenje govornice, idej, misli in dejanj. Pisave ne moremo razumeti le kot vizualni sistem znakov, saj jo doživljamo tudi kot likovni zapis. Oblikovanje pisave oziroma tipografijo pojmuje kot področje likovne umetnosti, ki sega predvsem na področje oblikovanja vizualnih komunikacij. Pogosto se neločljivo prepleta s slikarstvom, grafiko, risbo in ilustracijo, zato jo je mogoče aplicirati tudi kot zanimivo osnovo za oblikovanje motiva v likovno-pedagoški praksi. V empiričnem delu je predstavljeno oblikovanje črk pri pouku grafičnega oblikovanja. Dijaki so oblikovali posamezne črke v smislu barvnega volumna, ki sprožajo asociacije na okrašene velike začetnice – inicialke.

UVOD

»Likovno gledanje je prav gotovo posledica kulturnega izkustva z likovnimi umetninami, učenje ob njih, vsak človek pa se že kot otrok v toku zorenja nauči navadnega gledanja.« (Butina 1997, 64)

Danes si sveta oziroma življenja brez pisane besede ne moremo predstavljati, še zlasti ne, ker je naša globalna stvarnost prežeta predvsem z vizualnim. Tudi pisana beseda je pravzaprav vizualizacija govornice besede oziroma simbolno udejanjenje govornice, idej, misli in dejanj. V njej sta shranjena spomin, znanje in zgodovina človeštva. Začetki pisane besede segajo k prvim preprostim prazgodovinskim risbam in hotenju ljudi po izražanju v likovni govornici. Takrat so nastali prvi podobopisi, ki so se razvijali v vedno preprostejše, stilizirane znakovne zapise, ki so bili pozneje pod vplivom razvoja različnih kultur urejeni v določene sisteme, ki jih imenujemo pisave. Pisava je danes povsod prisotna kot sama po sebi umevna danost, saj se dotika vsega, kar vidimo, čutimo in delamo. V službi vizualnih komunikacij se oprijema vseh področij našega bivanja, tako zasebnih kot tudi javnih. Poleg njene rabe za potrebe jezika in literature je nepogrešljivi del znanosti, ekonomije, politike, tehnike, etike, filozofije, estetike in seveda različnih področij umetnosti. Prav v kontekstu umetnosti in umetnostnih obdobjev so nastajali različni slogi pisav. Z njihovim oblikovanjem so se skozi civilizacijo ukvarjali iluminatorji, grafiki, arhitekti, slikarji, kiparji in ilustratorji. Z razvojem tehnologij se je oblikovanje pisav razvilo v posebno področje

likovne umetnosti, ki ga imenujemo tipografsko oblikovanje. Pisave slogovno umeščamo v različne črkovne vrste, tako imenovane tipografije. Te imajo poleg vloge razširjanja informacij tudi estetsko vlogo. Ta vpliva na načine podajanja informacij. Osnovna naloga tipografije je sicer jasna, nazorno podana informacija, vendar z izbiro tipografije določamo konkretno in specifično vizualno gramatiko besedilne vsebine. Pri oblikovanju posameznih črk oziroma črkovne vrste oblikovalec, poleg anatomije črke, upošteva tudi njen namen, od česar je odvisen značaj tipografije, ki tako kot druga likovna dela izzivajo različne emocije. Na ta način lahko določene vsebine poudarimo ali jim zmanjšamo pomen.

Slika 1: Eva Romanič, Črka T.

Slika 2: Matej Sitar, Črka V.

LIKOVNO RAZUMEVANJE PISAVE

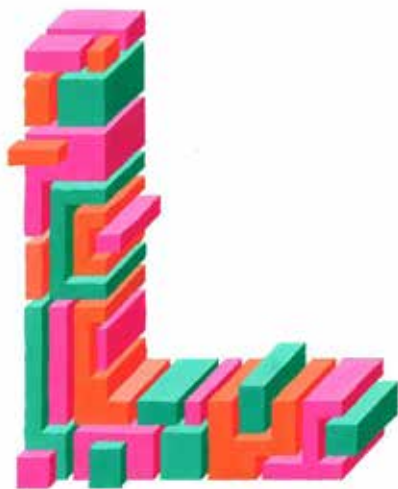
Pisave torej ne moremo razumeti le kot vizualni sistem znakov, saj jo zaznavamo in doživljamo tudi kot sinestezijo likovnih zapisov. Oblikovanje pisave oziroma tipografijo pojmuje kot področje likovne umetnosti, ki sega predvsem na področje oblikovanja vizualnih komunikacij in grafičnega oblikovanja, v smislu likovne strukture in konceptualizacije pa vzporednice vsekakor najdemo tudi v slikarstvu, grafiki, risbi in ilustraciji. Pogosto se s temi področji tudi neločljivo prepleta.

Najočitnejša povezovanja pisave in slikarstva najdemo v oblikovanju plakatov, ki se je uveljavilo ob koncu 19. stoletja najprej s francoskim slikarjem pariških podob kabaretskega življenja Henrijem de Toulouse-Lautrecom in nato še z instalacijo takrat novega umetniškega sloga Art Nouveau. Tu ima črka oziroma pisava predvsem vlogo besedila in je v konstelaciji z

ilustrativnim slikarstvom, dekorativnimi učinki ter funkcionalno komunikativnostjo vzpostavila vez med umetnostjo in vsakdanjim življenjem.

Slika 3: Patricija Barbič, Črka P.

Slika 4: Luka Marolt, Črka L.

Povezovanje tipografije in modernega slikarstva sega na začetek 20. stoletja, ko tipografija nima več le funkcije besedila, ampak prevzema lastnosti likovnih elementov. Posebej očitno je vključevanje tipografije oziroma besedila v kolažih sintetičnega kubizma, kjer gre za uporabo materialov zunaj dotedanje prakse v slikarstvu ter igro navidezne realnosti in slikarske površine kot takšne. Prilepljen potiskan papir na Picassovi sliki sicer izstopa in sili v ospredje kot najbolj realen predmet na sliki, s stališča likovne strukture pa

pisava deluje kot nekakšna teksturalna površina predmetov na sliki. K ustvarjanju novih podob je slikar tako vključil že »narejene« podobe iz vsakdanjega življenja. Picasso je sicer črke na mnogih svojih likovnih poetikah tudi odslikal. Pojavnost rokopisov, tipografskih elementov in kaligrafskih znakov, pa naj gre le za njihov optični odmev v smislu strukture slikarske površine in njene teksture ali dodatno izpovednost, je v sodobnem slikarstvu in grafiki prisotna tudi kot posledica procesov v likovni umetnosti in družbi nasploh. Mnogi slikarji in grafiki tako na različne načine pisavo oziroma posamezne črke vključujejo v svoje likovne izpovedi.

Slika 5: Sebastian Benjamin Črneka, Črka R.

Slika 6: Domen Brčan, Črka X.

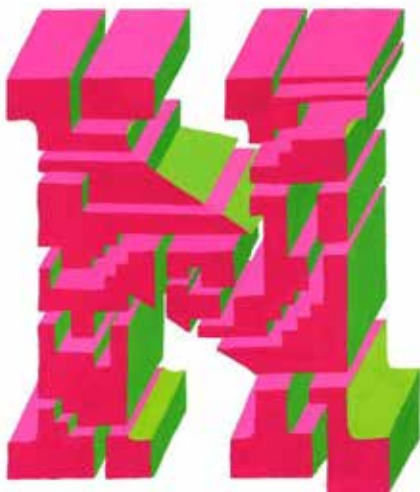
Pisava ali črka, ki je vpeta v optični vtis slikarske površine, torej presega svojo pomensko vrednost za posamezni glas ali besedilo, saj se manifestira predvsem kot likovna in estetska kakovost. Njena berljivost tako ni več pogoj za njeno prezenco. Kot vizualna tvorba je črka bolj ali manj preprosta nemimetična oblika in jo z likovnega stališča lahko dojemamo tudi kot abstraktno, brezpomensko podobo, pa naj gre za rokopis – kaligrafijo ali elektronski zapis digitalne tipografije.

EMPIRIČNI DEL – ČRKA KOT LIKOVNI MOTIV

Tipografija ponuja številne ekspresivne in ustvarjalne rešitve, zato je dobra osnova za oblikovanje motiva tudi na pedagoški ravni. Največkrat se učenci in dijaki s povezavo tipografije, vsebine ter oblike seveda soočajo pri oblikovanju plakatov, kjer ima pisava predvsem funkcijo besedila in tako bolj sporočilno kot likovno vrednost. Manj pogosto je tipografija vpeta v njihova likovna dela kot nosilka likovne kompozicije.

Slika 7: Katarina Štelcer, Črka B.

Slika 8: Alja Matjašič, Črka N.

V likovni nalogi, kjer so dijaki naslikali črko, gre za preplet tipografije, ilustracije in prostorske dimenzije, saj je bila njihova naloga povezati črko kot abstraktno formo z mimetično predstavo sveta. Oblikovali so torej črko – majuskulo po lastni izbiri, pri čemer so upoštevali mersko sorazmerje tako pri oblikovanju razmerja črke v celoti kot na mikromodularni ravni. Pri oblikovanju tipografije je poleg posebnih tipografskih znanj občutek za mersko sorazmerje izjemno pomemben. Črka je v svoji strukturi likovna kompozicija, kjer nosijo velik pomen odnosi med sestavnimi deli črke, odnosi manjših delov do celote in učinkovanje črke kot celote.

Slika 9: Pia Tomšič, Črka P.

Slika 10: Saša Črnivec, Črka E.

Mersko sorazmerje je bilo tudi vodilo pri načrtovanju oblikovanja volumna, saj je likovna naloga od dijakov zahtevala še, da črko narišejo v vzporedni projekciji in tako izgradijo navidezni realni prostor oziroma volumen. Črka kot izhodiščna oblika je bila tako ogrodje oziroma konstrukcijska mreža za sestavljanje in urejanje manjših volumnov – modulov v širšo kompozicijsko rešitev, z upoštevanjem načel likovnega reda enotnosti in merskega sorazmerja. Dijaki so na ta način razvijali prostorsko predstavljalnost in pridobivali spretnost za gradnjo tridimenzionalnega prostora na dvodimenzionalni ploskvi.

Sposobnost povezovanja več likovnih pojmov je prišla do veljave tudi pri barvnem oblikovanju črke v tehniki tempere, kjer so dijaki poleg tonskega stopnjevanja barve upoštevali še enega izmed barvnih kontrastov: komplementarni, svetlo-temni ali toplo-hladni kontrast. Pri modelaciji volumna črke so analitično ločevali različne tonske vrednosti in jih omejili. Volumen telesa so dogradili z belo osvetljenimi toni izbrane barve na tistem delu telesa, ki naj bi bil bližji svetlobnemu viru. S temnejšimi toni iste barve so pobarvali stranico črke, ki naj bi bila bolj oddaljena od svetlobnega vira.

Slika 11: Tjaša Brumen, Črka X.

Slika 12: Anja Simčič, Črka S, svetlo-temni kontrast.

KRATKA ANALIZA LIKOVNIH DEL IN ZAKLJUČEK

Dijaki so v izvedbi likovne naloge uspešno oblikovali črko kot sestavljen volumen v vzporedni projekciji oziroma navidezni realni prostor ob uporabi enega od barvnih kontrastov. Oblikovanje in strukturiranje volumna so povezali z analitičnim pristopom k razumevanju svetlobe in sence ter preko tega optične vtise nadgradili z modelacijo barvnih ploskev. Dobro so izpeljali stopnjevanja barvnih in tonških vrednosti. V procesu oblikovanja prostornine je bila presenetljiva pogosta slabša prostorska predstavljalnost dijakov že na mikromodularni ravni, saj

Slika 13: Lea Rebol, Črka J.

Prav preko oblikovanja modulov, razvijanja novih idej v razmerjih črke ter določanja razmerij med pozitivnim in negativnim prostorom so dijaki tudi bolj spoznali in razumeli pomen načrtovanega dela. Glede na to so pozneje tudi lažje in bolj verodostojno vrednotili dobljene rezultate.

Končno učinkovanje optičnih vtisov, ki so nastali, ponuja asociacijo na

Slika 14: Gal Petermanec, Črka F.

inicialke. Inicialka je grafično poudarjena ali slikarsko okrašena začetna črka v prvi vrstici poglavja ali dela besedila. Poznamo navadne, okrašene in ilustrirane inicialke. Najstarejše inicialke so bogato okrašene velike začetnice srednjeveških iluminiranih

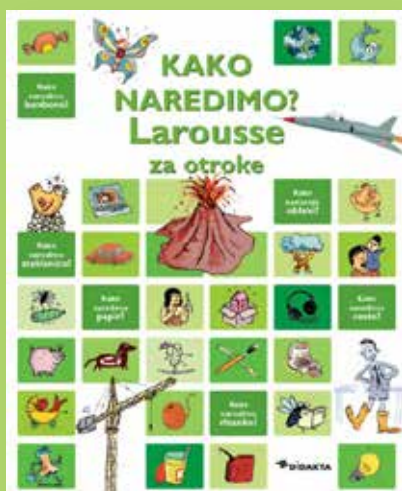
rokopisov, kjer so pisarji – kaligrafi pomen pisave poudarili tudi z njeno likovno podobo.

Literatura

- Berger John (2008) *Načini gledanja*. Ljubljana, Zavod Emanat.
- Bringhurst Robert (2002) *The Elements of Typographic Style*. Vancouver: Hartley & Marks Publications.
- Butina Milan (1997) *Prvine likovne prakse*. Ljubljana: Debora.
- Frelih Črtomir (2012) *Druga narava: Razdalje med videzom in obliko*. V: Črtomir Frelih (ur.) in Jožef Muhovič (ur.) *Likovno, vizualno – Eseji o likovni in vizualni umetnosti*, str. 11-26. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- Šušteršič Nina, Butina Milan, De Gleria Blaž, Skubin Iris in Zornik Klavdij (2004) *Likovna teorija: učbenik za likovno teorijo v vzgojnoizobraževalnem programu umetniška gimnazija - likovna smer*. Ljubljana: Debora.
- Udovič Špela (2013) *Besedilo pregovorov kot vsebinski in vizualni element likovnega dela*. *Didakta* let. XXII (št. 166): str. 17-21.

ENCIKLOPEDIJE LAROUSSE ZA OTROKE

ZBIRKA TREH KNJIG SAMO 49,99 € REDNA CENA 59,97 €

KAKO NAREDIMO?

Kako naredimo čokolado? Kaj pa sir? Balone? Parfume? Okenske šipe? Risanke? Televizijske oddaje? Kako deluje vulkani? ...Moj prvi Larousse KAKO NAREDIMO? ima odgovore na več kot 200 vprašanj.

19,99 €

ZAKAJ?

Larousseova slikovna enciklopedija Zakaj? je prava zakladnica odgovorov o živalih, naravi, človeku, vesolju in zemlji, poseben del knjige pa je namenjen tudi vsakdanjemu življenju (brezposelnosti, revščini, energiji, ekologiji).

19,99 €

MOJ PRVI ANGLEŠKI SLOVAR

V slovarju je skrbno izbranih 1000 besed iz otroškega sveta, ki sestavljajo osnovno besedišče, dovolj bogato in raznoliko, da lahko otrok takoj spregovori v angleščini. Na koncu knjige je nekaj preprostih tabel, ki dajejo nekaj nepogrešljivih navodil za pravilno rabo samostalnikov, glagolov, pridevnikov in izrazov tega slovarja.

19,99 €